

Derlemeler :

A. Ü. Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Kürsüsü

**İSKENDERİYE KÜTÜPHANESİ MÜSLÜMANLAR
TARAFINDAN YAKILMAMIŞTIR**

Prof. Dr. F. N. Uzluk

Dr. İng. Arslan Terzioğlu

İskenderiyedeki Museion ve kütüphanenin Araplar tarafından yakıldığı bilhassa İbn El Kifti, Makrizi (1364 - 1442) Hacı Kalfa (Kâtip Çelebi), Abd el - Latif, (1162 - 1231) Abül Farac'ın eserlerinde anlatılırsa da; Krehl (1), Butler (2) Breccia, Furlani (3), Casanova (4), gibi Şarkiyatçıların araştırmalarına göre, Max Meyerhof'unda (5) belirttiği gibi, İskenderiye'nin fethinden 600 sene sonra, Hz. Ömer'in dindarlığını yüceltmek kasdıyla uydurulmuş efsânenen ibarettir.

Bu yakılma hadisesi en geniş olarak İbn el-Kifti (1172-1248) de anlatılır. Onun anlatışına göre İskenderiye fethedildiğinde Ordu Komutanı Âmr Halife Ömer'e (bir mektupla) oradaki yunanca kitap-

- (1) Krehl. L. — Über die Sage von der Verbrennung der Alexandrinischen Bibliothek durch die Araber, Atti del IV Congresso internazionale degli Orientalisti, Florence, (1878) s. 433 - 455.

«Or c'est lui suivant l'histoire bien connue - mais tombée aujourd'hui dans le discrédit parmi les orientalistes qui aurait été la cause déterminant, quoique involontaire, de l'incendie légendaire de la grande bibliothèque d'Alexandrie par les Musulmans. Dr. Leclerc, en dépit de ses vives sympathies pour les Arabes et l'Islam, accepte assez singulièrement ce récit comme un fait historique.»

- (2) Butler. A. J. — The Arab Conquest of Egypt. Oxford, 1902.
(3) Furlani, G. — Sull'incendio della bibliotheca di Alessandria. Aegyptus. Bd. V 1924.
Furlani, G. — Giovanni il Filopono e L'incendio della biblioteca di Alessandria, Bull. de la Soc. Archéol. d'Alexandrie. No. 21. 1925.
(4) Casanova, P. — L'incendie de la bibliothèque d'Alexandrie par les Arabes, Paris 1923.
(5) Meyerhof, M. — La fin de L'Ecole d'Alexandrie d'apres quelques auteurs arabes. Archeion. Bd. XV. Rom. und Paris 1933.
Meyerhof, M. — Voraussetzungen und Anfänge der arabischen Heilmittelehre, Ciba Zeitsehr. 1942. S. 2964.

ları ne yapacağını soruyor. Oda ona şöyle cevap veriyor : «Eğer onların içindeki Kur'anda varsa onlara ihtiyaç yok eğer onların içinde Kur'andakinden başka şeyler varsa, o zaman zararlı olduklarından onların imya edilmesi gerekir.»

O zamanlar İskenderiyedeki hamamlar bu kütüphanede bulunan papyrus üzerine yazılmış kitaplarla 6 ay ısıtılmış!! Ayrıca bu hikâyesini İbn el - Kifti, Johannes Philoponos adında İskenderiyeli bir âlimle Amr İbn-al Âs arasında geçen bir konuşma ile süsler.

İskenderiye'nin Halife Ömer zamanında 640 ila 642 seneleri arasında fethinden 530 sene sonra 1172 de doğan İbn el-Kifti'nin (6) gerçi İslâm devri ilim adamları arasında mümtaz bir yeri varsa da, bu haberi muhakkak rivayetlere isnat eden, emin olmayan bir kaynaktan alarak yazmakla, belkide evvelce söylendiği gibi, Hz. Ömer'in dindarlığını yüceltmek kasdıyla uydurulmuş bir efsâneyi kitabına almak hatasına düşmüştür.

Zira bu haberde zikredilen ve Amr İbn - al Âs ile konuşması zikredilen Joannes Philoponos, Max Meyerhof'unda belirttiği üzere, İskenderiye'nin İslâm ordusu tarafından Hz. Ömer tarafından fethinden yüzyıl önce yaşamıştır (7). Böyle olunca Joannes Philoponos'un, Amr İbn-al Âs ile konuşması tamamen uydurma bir hikâye olarak ortaya çıkıyor.

İbn el-Kifti'nin doğumundan 54 sene sonra Malatya'da (Meli-tene) dünyaya, gelen ve ondan 38 sene sonra ölen Abûl Faraç'ın El-Muhtasarı Fi-Tarihi d-Düvel isimli arapça olarak yazdığı siyasi tarih muhtasarında aynı İbn-el-Kifti de zikredilen İskenderiye kütüphanesinin yanmasıyla ilgili hikâye zikredilir. Abûl Faraç'da gene Johannes Philoponos (gramatikçi olarak tanınır) ile Amr arasında geçen konuşmayı zikreder. Johannes Philoponos, Amr'dan İskenderiye'nin Kıralityet Hazine dairesinde mühürlenmiş şeylerden istifâde etmek istediğini söyler. Amr'da oradaki hangi şeylerden

(6) İbn el-Kifti (1172 - 1248) Tarih al-hukama, Ed. J. Lippert, Leipzig 1903 de yukarıda verilen İskenderiye kütüphanesinin yanma haberi S. 350 dedir.

(7) Meyerhof, M. — Ciba Zeitschr. 1942. S. 2964.
Furlani, G. — Giovanni il Filopono e L'incendio della biblioteca di Alessandria. Bull. de la soc. Archéol., d'Alexandrie No. 21. 1925.

yararlanmak istediğini sorar. Oda Kraliyet hazinesindeki felsefi kitaplardan yararlanmayı arzu ettiğini beyan eder.

Amr'da - bunun için Halife Ömer İbn-al Khattab'ın - müsâdesi lâzım geldiğini söyler. Sonra oda vaziyeti Ömer'e bildirir. Ömer'de, (gene İbn-el-Kifti de belirttiği üzere), eğer o kitapların içinde olan Kuranda varsa onlara ihtiyaç kalmaz, yok eğer onların içinde Kurandakinden başka şeyler varsa o zaman zararlı olduklarından imhasu gerekir» der.

Bunun üzerine kitaplar İskenderiye hamamlarına dağıtılarak altıay müddetle yakılır.

Görüldüğü üzere Abul Faraç'daki yakılma hikayesi İbn el-Kiftideki gibidir. Gene İskenderiye'nin zaptından yüzsene önce yaşayan Johannes Philoponos, o devirde yaşamış gibi gösterilerek Amr'ile aralarında geçen uydurma konuşma geçmektedir. Hemen hemen aynı çağda yaşayan İbn el-Kifti ile Abûl Faraç'ın bu haberi muhakkakki daha eski bir kaynaktan almış olmaları gerek.

Yalnız çok garip olan taraf; Belâdsurî, İbn Abd-al Hakam ve bunun gibi daha eski devirde yaşamış islâm yazarlarının eserlerinde İskenderiye'nin Hz. Ömer devrinde fethi ve o zamanki İskenderiye şehri en ince tefarruatına kadar zikredilmesine mukabil, İbn el-Kifti ve Abûl Faraç'ta anlatılan kütüphanenin yakılma hadisesinden hiç bahsedilmeyişidir.

L. Krehl'inde belirttiği üzere yalnız XII. yüzyılda yaşayan Abd al-Latif'in eserinde İskenderiye'deki kütüphanenin islâm fethi esnasında yakılmasından kısaca bahsedilir. Abd al-Latif İskenderiye'de gördükleri harabeleri anlatırken derki : «Bu bina zannedersem, Aristotelis'in sonraları talebelerine ders anlattığı Porticus idi. Öbürüde İskenderin Şehri kurduğunda inşa ettirdiği Akademi idi ki oradaki kütüphane, Amr-al Âs tarafından Ömer'in emri üzerine yakılmıştı» (8).

(8) Krehl, L. — 1878, S. 444, Abu Muhammed Abd el-lâtif (1162-1231) in eserinin Silver de Sacy tarafından «Relation de l'Egypte par Abd al-Lâtif, Paris, 1810» adı altında yayınlanan tercümesinde bu haber s. 183'dir. Bağdad'da doğup, Musul, Şam ve nihayet Mısır'da Selahaddin Eyyûbi'nin sarayında çalışan bu islâm hekiminin bu eseri 1790 senesinde Günther Wahl tarafından tercüme edilerek Halle'de neşredilmiştir.

Esasen tarihçi değil, hekim olan Abd el-Latif'in bu haberi, doğruluğundan şüphe edilecek bir takım tarihi yanlışlıklarla doludur. Zira bu haberde belirtildiğinin aksine olarak, Aristo hiçbir zaman İskenderiyede bulunmamıştır. Ayrıca İskenderiyedeki Museion'da İskender tarafından değil, sonraları Plotemaeus I. Lagi tarafından inşa ettirilmişti.

Bilhassa nazari dikkati çeken bir nokta, evvelce zikredilen İskenderiyedeki kütüphanenin Hz. Ömer zamanında yakılmasıyla ilgili haberin Abûl Farac'ın Süryanice yazdığı Makhtebhanuth Zabhnne (9) isimli esâs büyük eserinde değil; ölümünden kısa bir zaman önce bu eserden özetliyerek arapça yazdığı El-Muhtasarü Fî ed-Düvel,, adındaki eserinde yer almasıdır.

Gerçi yangın haberini Abûl Farac'ın Süryânice eserinde değil, bu olay arapları ilgilendirdiğinden arapça eserinde zikrettiği iddia edildiyse, bu hal gene göze batacak kadar nazarı dikkati çekmektedir.

Ayrıca, Mezopotomyada Hulâgû zamanında Jakobi kilisesinin Patriklikten bir aşağı rütbesine haiz bir hıristiyan papazı olan ya hûdî asıllı hekim Aaron'un oğlu Abûl Farac'ın (Gregorius Bar Hebraeus), İskenderiyedeki kütüphanenin yakılmasından yalnız arapça eserinde habsetmesine mukabil, Eutychius gibi ondan çok önce X. yüzyıl başında, İskenderiyede Patrik olan bir hıristiyan papazının eserinde İskenderiyeyi etraflıca anlatmasına mukabil, çok mühim bir hadise olması lâzım gelen oradaki kütüphanenin İslâm fîtuhatı zamanında yakılmasından bahsetmemektedir. Aynı şekilde hıristiyan olan al-Makin'de İskenderiye'nin İslâm devrinde fethini en ufak detayına kadar anlatmasına karşılık, kütüphanenin Amr tarafından yakılmasından hiç bahsetmemektedir.

Eğer Ebûl Farac, İskenderiyedeki kütüphanenin yakılma hadisesini yanlışlıkla başka bir yerdeki yakılma hadisesiyle karşılaştırıp yazmadıysa, İslâmiyete ait hadiseleri negatif şekilde tahrif

(9) Abul Farac'ın Makhtebhanuth Zabhnne eseri. Süryaniceden Ernest A. Wallis Budge tarafından İngilizceye çevrilerek 1932 yılında İngiltere'de Oxford Üniversitesi Basımevinde basılmıştır. Bu İngilizce tercümeden de Ömer Rıza Doğrul, eseri Türkçeye çevirmiş olup, I Cildi 1945 te, II Cildide 1950 de Ankara'da T.T.K. tarafından neşredilmiştir.

eden ilmi kıymete haiz olmayan bir Bizans kaynağından bu haberi almış olmasında düşünülebilir.

Zira bazı geç devir müverrihlerinde, İran'ın Sa'd İbn Vakkas tarafından Hz. Ömer devrinde zaptında orada çok sayıda kitaplar bulunduğunu, Sa'd'da Hz. Ömer'e bu kitapların ne yapılacağını sorar oda kitapların imhasını emreder.

Gerek İbn el-Kifti'nin gerekse Abû'l Farac'ın İskenderiyedeki kütüphanenin yıkılmasıyla ilgili haberlerinde, İskenderiye'nin 4000 Hamamının, bu kitapların yakılmasıyla 6 ay ısıtıldığı gibi çok mübâlagâlı bir durum görülür. Kutb ad-dîn'de aynı mübâlagâlı tarzda Bagdad'taki kütüphanenin Hulâgû tarafından mahvedilmesini anlatmaktadır. Bu habere göre «Hulâgû kitapların Dicle nehrine atılmasını emretmiş. Bu kitaplar o kadar çokmuşki, dicle üzerinde bunlardan bir köprü hasıl olmuş; atlı ve yayalar bunun üzerinden geçermiş, bu kitapların yazılarının mürekkebinden Dicle'nin suyu siyaha boyanmış!..»

Böyle mübâlagâlı hikâyeler, bunlara tarihi hakikat olarak bakılmasını zorlaştırmakta. Ayrıca Amr-İbn-al Âs'ın İskenderiye'yi fethettikten sonra, Hz. Ömer'e yazdığı mektubun büyük bir kısmı elde mevcut olup, bunda Amr Ömer'e İskenderiye'nin zenginliğinden, 4000 sarayından, 40.000 yahudisinden v.s. bahsediyor, (kütüphane zikredilmiyor) ve Arapların bu hazineleri yağma etmek istediğine değinerek Ömer'den emirlerini beklediğini yazıyor. Cevabında Ömer, İskenderiye'nin yağma edilmesi ve eserlerin tahribine taraftar olmadığını belirtiyorki, bu İskenderiye kütüphanesinin yakılmasıyla ilgili hikâyelere bir tenâküz teşkil etmektedir.

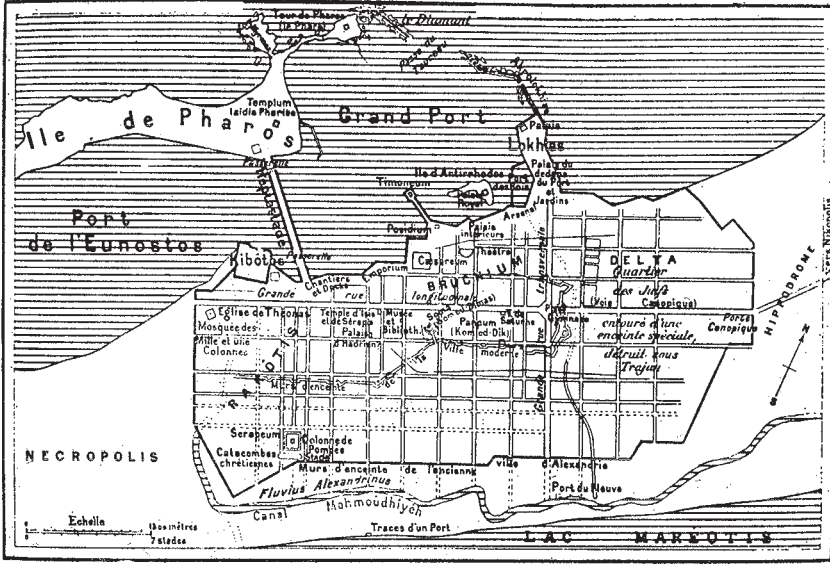
Ayrıca Amr'ın mektubunda İskenderiye'nin diğer eserlerinden bahsedilmesine mukabil kütüphaneden hiç bahsetmeyişide manidardır. Eğer Amr'ın Halife Ömer'e İskenderiye kütüphanesi ile ilgili ikinci bir mektup yazdığı kabul edilse bile, buna gelen cevabın, Amr'ın eline gelmesi kadar uzun zaman Amr, Mısırda kalmamıştır (11).

Ayrıca Abû'l Farac'ın anlattığı yangın hadisesinin islâm Fethi sırasında olduğunu reddeden Eduard Gibbon, L. Krehl ve Max Meyerhof tarafından, İskenderiyede ki Kütüphanenin, islâm fütü-

(10) Krehl, L. — 1878, S. 449; Arnold. Chrestomathia arab. s. 145. Ewald, Zeitschrift für d. Kunde d. Morgenl. 3, 349.

(11) Krehl, L. — 1878, s. 450.

hatı esnasında zaten mevcut olmadığı, yani daha evvel ortadan kalktığı ileri sürülmüştür. Bu durumu aydınlatmak için İskenderiye ve oradaki kütüphane ile Museion'un tarihini incelemek yerinde olur.



Şekil : 1 — 1866 senesinde Fransız İmparatoru Napeleon III ün emri üzerine yapılan Antik devir İskenderiyesinin planı. Museion ve İskenderiye Kütüphanesi Bruchium semtinde bulunuyordu. Meşhur İskenderiye Feneride planın üst kısmında yer almaktadır. (Guide Bleu, Egypte, s. 41'den alınmıştır).

İSKENDERİYE (ALEXANDRIA) ŞEHRİNİN KURULUŞU VE BU ŞEHİR İÇİNDE MEŞHUR KÜTÜPHANE İLE MUSEION'UN YERİ

Antik devir şehirlerinden, İskenderiye'nin kuruluşu, meşhur Makedonyalı büyük İskenderin Mısırı feth ettiği zaman, Nil deltası ile Mareotis gölü arasındaki eski Rhokotis isimli balıkçı köyünün bulunduğu mevkide büyük bir şehir kurmak istemesi ile olmuştu. Şehrin inşasında o devrin meşhur Yunan mimarı Deinokratesin projesi esas tutuldu. Sonraları, Ptolemeler ve Romalı imparatorlar zamanında İskenderiye büyük abidelerle zenginleşti ve Antik devrin en büyük kültür merkezlerinden biri haline geldi.

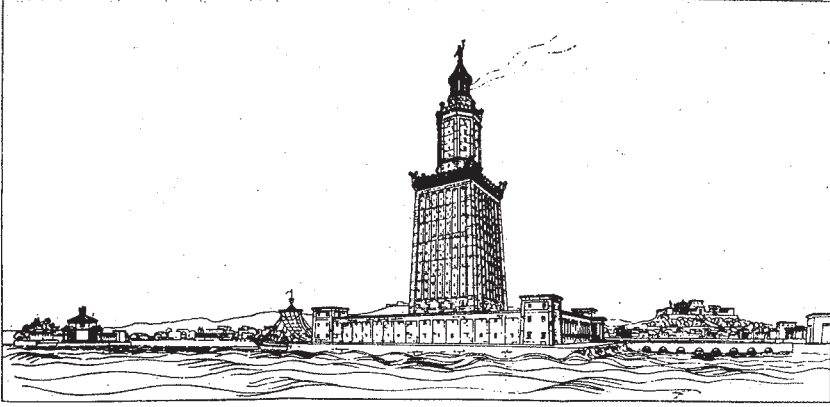
Strabon şehrin genişliğini 5, ilâ 6 Kilometre olarak vermektedir. Şehrin kapladığı sahanın 1/3 ila 1/4 nü umumî toplantı yerleri kral-sarayları ve parklar teşkil etmekteydi. Diodoros şehirde 300.000 hür İskenderiye hemşehrisinin meskûn olduğundan bahsetmektedirki, esirler ve diğer sakinleriyle şehir nüfusunun 1 milyon üstünde olduğunu kabul etmek gerekiyor. Dünyanın en geniş caddeleri olarak addedilen caddelerinin genişliği 30 m. idi. Şehirdeki yapıların ahşap olması menedildiğinden, evler bile taştandı. Yanlış olarak ilkönce Romalılarda görüldüğü zannedilen taş kubbe konstrüksiyonlarının burada büyük binalarda kullanıldığı bazı mimarlık tarihçilerince ileri sürülmüştür (12).

Şehrin mimâri güzelliği yanı sıra, kuruluşunda pratik, işe yaran ve şehir sağlığının düşünüldüğü o zaman göre örnek bir inşâ planının tatbik edildiği görülür. Kanallardan müteşekkil bir ağ bütün şehri kaplamakta ve Nilden suyu evlerin su hazinelerine kadar getirmekte idi. Pharos adasında inşa edilen İskenderiye feneri, dünyanın 7 harikasından biri olarak gösterilir. İnşası 20 yıl süren bu deniz fenerinin, M. Ö. 280 de Ptolemaios II Philadelphos zamanında tamamlandığı bilinmektedir. Işık, Konkav Metalayna vasıtasıyla Yansıtılarak denizde 30 Km. ötesine kadar aydınlık verebilen bu deniz feneri Ptolemelerin ve hellenistik devrin teknik kabiliyetlerinin şâhikası olarak tebârüz eder. 130 m. Yüksekliğindeki bu fener araplar tarafından Manara olarak adlandırılmış, Minâre ismininde buradan geldiği iddia edilmiştir. İslâm müelliflerinin eserlerinde İskenderiye fenerinin tavsirlerine rastlanır. Bu tasvirler bu dünya harikasının M.S. 796 senesindeki depremde veya XIII. yüzyıldaki tamamen ortadan kalkışından öncelere aittir (13). Bu fenerin beyaz temeltaşlarının 1898 senesinde Doğu limanının batı kolunu koruyan Fort Kait Bey'de kullanıldığı tesbit edilmiştir.

Limanın inşası o zaman göre su mühendisliği sanatının bir şaheserdir. İskenderiye fenerinin konkav aynası aynı zamanda düşman gemilerinin, güneş ışığının teksifiyle yakılmasında yararladığından, liman deniz istilasına karşı korunmuş vaziyetteydi (sekil - 2). İskender devrinde yapılan yapılar arasında, Poseidon mâbedi, Tiyatro, Stadium, Hippodrum, Mahkeme binası ile Gymnasi-

(12) Lübke, W. — Geschichte der Architektur, Leipzig, 1970, s. 152.

(13) Mac Kendrick, P. — Hellas, Steinernes Erbe, Wiesbaden, 1965, s. 286.



Şekil : 2 — Meşhur İskenderiye Feneri (Thiersch tarafından yapılmış rekonstruktion)

um sayılmakta. Kral saraylarının bulunduğu tepe Ptolemeler zamanında genişlemiş ve daha da imar edilmiştir. Ptolemaeus Soter, İskender için Soma denilen bir anıt kabir yaptırmıştıki, sonraki kırallarda orada gömülmüşlerdir. Bu anıt kabirde İskenderin altından yapılmış pırlantalarla (Diadem) süslü bir lahitte metfun olduğu rivayet edilir. M.S. I. yüzyılda bu altın bir cam lahitte tahvil edilmiş, hatta 1850 de Schlizzi isimli biride bu cam lahti Kahirede Tren istasyonuna yakın bir caminin mimberinde görmüş. (14).

İskenderiyedeki Saray kompleksinin M.Ö. 26 senesindeki durumundan Strabon bahsetmektedir. Saray mıntıkası (Limanın güney doğusunda) inşası Ptolemaios II (285 - 249 M.Ö.) zamanında başlar. Saray duvarları içerisinde bir botanik birde hayvanat bahçesi vardı. Bu bölgede bir antik Satirikçinin dediği gibi «ilhamların kafesi» Museion ile meşhur kütüphanede yer almaktadır. Bu meşhur kütüphane İslâmiyetten çok önce M.Ö. 47 senesinde Julius Caesar'ın Mısır'a girişinde yapılan savaş esnasında yanmıştı (15). Ortadan kaybolan eski İskenderiye şehrinin 1886 senesinde Napoleon III ün emriyle planı yapıldığında eski caddelerden 15 km. uzunluğunda caddeler ile şehir duvarları hale durmaktaydı. Şimdi modern İskenderiye şehri tamamıyla antik şehir üzerini kaplamış vaziyettedir. (Bak. şekil 1).

(14) Mac Kendrick, P. — (1965) s. 282.

(15) Mac Kendrick, P. — (1965) s. 282.

İSKENDERİYE KÜTÜPHANESİ İLE MUSEION'UN TEŞKİLATI VE İLMİ KARAKTERİ

Meşhur İskenderiye kütüphanesinden ortada kalan yegâne yadigar, 1848 senesinde bulunan, Dioskorides'in eserini hâvi 3 yazı tomarlarının bulunduğu taşblokundan ibarettir.

Materia medica eseri sahibi Dioskorides* ise bu Dioskorides'den başka biri olup, kütüphanenin Julius Caesar devrinde mahvından sonra yaşamıştır (16).

Museion'dan arta kalan ise bir hatip'in heykelinin alt kısmından ibarettir.

İskenderiye kütüphanesi ile Museion hakkındaki bilgiler azda olsa, antik devir müelliflerinin eserlerindeki den ibarettir. Peristyl'li Museion, toplantı salonları, dünyaca meşhur kütüphane, üyeleri bir manastır düzenindeki gibi beraber yaşayan ve masrafları Kırıl tarafından karşılanan bir ilimler akademesinden ibâret bu büyük yapı kompleksi muhakkakki antik devrin en büyük ilim merkezlerinden biriydi.

Hatta Museion dünyanın en eski Anatomi enstitüsü ile birde pek meşhur rasathaneye malikti. (17) İki tane sütünlü halle mevcuttuki, birinde gezinilir, diğerinde ise oturulurdu. Ayrıca âlimler için büyük bir yemek salonu mevcuttuki, orada ilmi münakaşalar eksik olmazdı. Hellenistik İskenderiye ye tahsile yabancı ülkelerden gelen talebeler, Museion'da parasız olarak tahsil ederlerdi. (18) Ptolemaeus I. Lagi zamanında tesis edilen İskenderiye kütüphanesi hakkındaki malumat, Musion'dan biraz daha fazladır. Euergetes I () zamanında İskenderiye en parlak zamanına erişir.

(16) Mac Kendrick, P. — (1935) s. 284.

(17) Strabo, 14, 4, 13 (674); 17, 1, 8 (794).

Aristonikos F. Gr. Hist III C. Nr. 633; I. Nr. 53 Frgm. 2.

(18) Schneider, Carl. — Kulturgeschichte des Hellenismus, München, (1967) s. 536.

* Milâdın I inci yüzyılında yaşayan Dioscorides, Adana'nın Anazarba köyünde doğmuştu. Nebat, Hayvan, maden menşelî maddeleri dile getiren 5 büyük8 bölümden meydana gelen eseri dünya dillerine çevrilmiştir. Şarl-kent'in tabibi Mathiolu'nun Kommentarı, 1776 da dilimize Kitab-n Nebat adı altında da tercüme edilmiştir. Bu isim, almanca «Kreuterbuch» sözünün tam karşılığıdır. Kitabın Ankara Tıp Tarihi Enstitüsünde grekçe aslı, Latince çevirisi, Fransızca 1706 baskısı, 1798 tarihli Türkçe çevirisi vardır.

235 senesinden itibaren İskenderiye kütüphanesi Müdürü olarak Eratosthenes görülürki, onun zamanında fikri ve tabii ilimler arasındaki denge sağlanmıştır. Sonradan halefi olan Bizanslı Aristophanes ile Museionda beraber çalışmışlardı. Archimedes'in arkadaşı olarak bilinen Astronom Konon Samos'dan çetin bir yolculuğa katlanarak İskenderiyedeki bu ilim merkezine gelmişti. (19)

Kıral tanınmış hekim CHRYSERMOS'u Tıp kurumu başkanlığına ve Museion'un Kurator'luğuna getirince, İskenderiye, Tıp mektebi büyük bir gelişme kaydetmişti. Bu meşhur hekimin anatomik çalışmaları bu zaman, Ptoleme sanatında tesirler icra etmekten geri kalmamıştır (20).

İlk zamanlarında İskenderiye kütüphanesindeki yazma kitap tomarları sayısının 200.000, Kalimachos devrinde 500.000, Julius Caesar zamanında yanmasından önce ise 700.000 oluşuna dair rivayetlerde biraz mübâlağada olsa, gene o zamana göre bu kütüphanenin haşmetini göstermesi bakımından önemlidir.

Ptolemaios III den itibaren Mısır'a gelen seyyahların yanlarındaki kitaplar devlet tarafından zorla ellerinden alınarak İskenderiye kütüphanesine verilirmiş.

İskenderiye kütüphanesinin büyüklüğünden ziyade, onu teşkil eden tercüme kısmı ile katalog kısmı daha ehemmiyetlidir. Tercüme kısmının bu kütüphanede yer almasına maksat, o zaman bütün dillerdeki eserlerin hepsini toplayarak Yunancaya tercümelerini yaparak bu ilim merkezinde toplanmasını sağlamaktır. Bu tercüme işlerinde kimlerin çalıştığı bilinmemektedir. Birçok eski Mısır eserlerinin, oradaki musevi Synagog (havralarında) larında yapılanlarından daha kaliteli yapıldığı hatta eski İran eserlerinden belkide Avestanın tam metninin ve birçok hind eserlerinin tercüme edildiği imkân dahilindedir (21).

İskenderiye Kütüphanesinin katalogunu Kallimachos, Lykophran ve Pleuronlu Alexander ile beraber çalışarak kıralın emri üzerine yapmıştı.

(19) Schneider, Carl. — (1967) s. 515.

(20) » » » s. 516.

(21) » » » s. 536.

Pinakes denilen bu Kallimachos'un Kataloğu 12 kısımdan ibaretti. Altı kısmı Nazı'n eserlere 5 kısmı nesir eserlere, son kısmı ise karışık eserlere ayrılmıştır.

İskenderiye kütüphanesinin şark veya Yunan menşeli olup olmadığı meselesi münakaşalıdır. Von Rooy İskenderiye kütüphanesinin, Şarkın pişmiş tuğla üzerine yazılmış tabletlerden ibaret kütüphanesiyle hiçbir ilgisi olmadığı, Saf Yunan - Makedonya kütüphanesi olduğunu ispata çalışmıştır (22). Ama bu kütüphanede eski Mısır medeniyetinin tesirlerini inkâr etmek zordur. Oradaki toplanmış eserlerin, mısırdaki kullanılan gelen Papyrus üzerine yazılmış olmasında manidardır (22 a).

İskenderiyedeki hıristiyan Tıp okulunun kurucularından sayılan Flavius Clemens'in M.S. 20 senesinde yazdığına göre, Mısır'da eski sülâlenin başlangıcından önceki devirlerde eski Mısırlı Rahipler bütün ilimleri 42 mukaddes kitapta toplamışlardı bunlardan altısı Tıp ilmine aitti. Bu 6 kitapta Anatomie, Physiologie, ilaçlar ve Cerrahi hakkındaki bilgiler toplanmıştı. (23) Önce Flavius Clemens'in bu anlattıkları masalzannedilmişse, 1873 yılında Almanbilgini Georg Ebers, sonraları kendi adıyla anılan «Papyrus Ebers'i 1862 yılında bir Mumyanın bacakları arasında sokulu bulunan bir araptan satın alıp, bunun en geç M. Ö. 1555 senesinde yazılmış olan, belkide Flavius Clemens'in bahsettiği eski Mısırın Tıbbı ait Mukaddes kitabından çıkarılmış bir kopye bulunduğuna inanarak Almanyaya döndü ve onu iki sene sonra Leipzig'te 2 cilt halinde yayınladı.

Böylece görüldüğü Yunanlılardan çok önceleri eski Mısırdaki Tıp ilmi doğmuştu. Flavius Clemens'in M. S. 200 senesinde hâlâ eski Mısır'ın Mukaddes Tıp kitaplarından bahsetmeside İskenderiyede-

- (22) Van Rooy, C. A. — Die Problem van die oorsprong van die groot Alexandrynse Bibliotheek. Acta classica I (1958) 147 - 161.
Ayrıca şu eserlerde İskenderiye kütüphanesi hakkında malumat vardır :
PARSON, S. E. A. — The Alexandrian Library., 1952.
AWAND, G. — The Alexandrian Library, 1955.
PEREMANS, W. — Bibliotheek en bibliothecarissen the Alexandria. Scrinium Lovanense. 1961. 78 - 88.
- (22a) Schmökel'de Assur ve Babil kütüphanelerinin Uruktaki Seleukid'lerin, İskenderiyedeki Ptoleme'lerin kütüphanelerine tesirinden bahsetmektedir. (Bak : Schmökel, H. — Kulturgeschichte des alten Orient, Stuttgart (1961) s. 305).
- (23) Thorwald, Jürgen — Macht und Geheimnis der frühen Aerzte, München - Zürich (1962), S. 43, 44.

ki Tıp okulunda ve kültürmerkezinde eski Mısır eserlerinin hâlâ tesirini icra ettiğini göstermesi bakımından enteresandır. (Fournier, R. - La Médecine E'gyptienne des Origines a l'e'cole d'Alexandrie, Bordeaux, 1933, s. 4 de daha geniş izahat verilmektedir).

Ptolemaeus I, Lagi zamanında tesis edilen İskenderiye kütüphanesinin, oğlu Ptolemaeus II Philadelphus tarafından M.Ö. III. yüzyılın başında genişletildiği ve Museion'un bu devirde meşhur ilim merkezi haline geldiği görülür. Antik devirde hellenistik Suriyede Nisibin ve Edessa (bugünkü Urfa) nın da birer büyük ilim merkezi haline geldiği görülürse, İskenderiye'yi hiç bir zaman şöhret bakımından geride bırakmamışlardır.

İskenderiyedeki Museion'un kütüphanesinden başka, Tertuillanın şüpheden âri şahadetine göre Serapis Templindeki Serapeum kütüphanesi ve Sebastium kütüphanesi gibi kütüphaneler M.S. III. yüzyılda hâlâ mevcuttular (24).

Euergetes II (146 - 117 M.Ö.) zamanında İskenderiyedeki sanatkâr ve Âlimlerin rürülmesiyle eski parlak devrinin sönmeye başladığı görülür.

Euergetes II den Julius Caesar zamanına kadarki kütüphane ve Museion'un tarihine ait haberler hemen hemen hiç yok gibidir. Amma M.Ö. 47 senesinde Julius Casear zamanında Museum'un yanması ve orada saklanan kitapların büyük bir kısmının bu yangında mahvolmasına dair verilen tarihi malûmat çok mühimdir (25).

İskenderiye'yi bu yangından biraz sonra M.Ö. 24 senesinde ziyaret eden STRABO, şehrin güzelliğini uzun uzadıya anlatırsada, İskenderiye kütüphanesinden hiç bahsetmez. Yangındaki zararın hemen yerinin doldurulamadığı imkân dahilindedir.

Diocletian'a ait Biografik eserinde Sueton, bu Roma İmparatorunun İtalyan kütüphanelerinin eksiklerinin Alexandriyadaki kütüphanedeki eserlerin kopye yazmaları ile doldurulduğunu yazması, Alessandrianın sonraları tekrar canlandığını gösteriyor.

(24) Krehl, L. — 1878, S. 451.

(25) Krehl, L. — 1878, S. 452.

M.S. III. yüzyılda Caracalla zamanında Museion ve kütüphanenin zengin vakıflarının ve oradaki âlimlerin maaşlarının kaldırılmasıyla (26) İskenderiye tekrar sönmeye başlarsada Alexander Severus zamanında tekrar oradaki akademinin canlandığı görülür.

Son olarak Suidas'ın haber verdiğine göre M.S. 390 senesinde İskenderiyedeki Museion'un mevcut olduğu tevsik edilebiliyor. Ama M.S. IV. yüzyılın son yıllarında İskenderiyedeki kütüphanenin çok zarara uğradığı veya ortadan kalktığı Max Meyerhof tarafından ileri sürülüyor.

Hıristiyanlarla, eski Yunan dinine bağlı olanlar arasındaki savaşta 366 senesinde İskenderiyedeki Caesareums', 391 (27) veya 398 (28) senesinde hristiyan Patriki Theophilos'un kıskırtması üzerine İmperator THEODOSİUS zamanında meşhur Serapeum kütüphanesi mahvedildi. Filozoflar bir zaman için İskenderiye'yi terketmek mecburiyetinde bırakıldı. Krehl'e (29) göre M.S. 389 senesinde büyük Theodosius zamanında İskenderiyedeki kütüphaneye bağlı Serapis Mâbedi bir hıristiyan kilisesine tahvil edildi. Bundan sonra İskenderiyedeki Mcseion ve kütüphanenin tekrardan canlanıp canlanmadığı ve kütüphanenin tamamen ortadan kalktığı yahutta Consantinopele taşınıp taşınmadığı malûm değildir. Yalnız Krehl (30) Theodesius II zamanında İstanbul'da (Constantinopol'de) M.S. V. yüzyılbaşında tesisedilen kütüphanenin, kitaplarının büyük kısmının Mısır'da ve Anadoludaki kütüphanelerin kitaplarının toplanmasıyla tesis edildiğini ileri sürmektedir.

Ayrıca von Brunn da, İskenderiyedeki kütüphaneyi teşkil eden yazma eserlerin Papyrus gibi gayet dayanaksız ve nazik bir Material üzerine yazıldığından, Nildeltası gibi nemli bir bölgede bunların uzun zaman muhafazasının titiz bakıma rağmen imkan dahilinde olmayışı, bu kütüphanenin ortadan kalkmasına harplerden daha büyük bir amil olmuştur der (31).

-
- (26) Von Brunn, W. — Kurze Geschichte der Chirurgie, Berlin 1928, S. 74.
(27) Max Meyerhof — Čiba Zeitschr. 1942, Nr. 85, S. 2964.
(28) V. Brunn, W. — 1928, S. 74. Adivar, A. Adnan. Tarih boyunca ilim ve Din İstanbul (1969), İkinci Baskı S. 103.
(29) Krehl, L. — 1878, s. 453.
(30) Krehl, L. — 1878, s. 453.
(31) Von Brunn, W. — 1928, S. 74 - 75.

İslâm kültürünün Avrupa'ya tesirleri üzerine «Allah's Sonne Über dem Abendland» (= Avrupa üzerinde Allahın güneşi) isimli eser sahibi Sigrid HUNKE'de 642 de müslüman ordusu İskenderiye'yi aldığı anda orada eski büyük Museion'un yanındaki kütüphanenin mevcut olmadığını belirtmektedir (32). Bu görünüşüne ispat olarak M.Ö. 48 senesinde İskenderiye'nin Julius Caesar tarafından muhasarasında Museion'un meşhur kütüphanesinin büyük bir kısmının yandığını göstermektedir. Gerçi Kleopatra yanan kitapların bir kısmını Pergamondaki kütüphaneden tedârik ederek, büyük bir kaybı kapamaya çalışmışsa da, sonraları M.S. III. yüzyılda hıristiyanların kütüphaneyi mahva çalışmalarına işaret etmektedir. Hıristiyan Patriği Museion'u kapatıyor ve oradaki âlimleri sürüyor.

Sigrid HUNKE'ye göre M.S. 366 da İskenderiyedeki Caesareum İmparator Valens zamanında kiliseye çevriliyor,, kütüphanesi yağma edilip yakılıyor, oradaki filozoflar sihirbazlık ve büyücülükle itham edilerek takipe maruz bırakılıyor. M.S. 391 senesinde İmparator Theodorsius'dan müsaade çıkartarak İskenderiye Patriki Theophilos antik devrin büyük ilim merkezi Serapeion'u imha ettiriyor ve onun meşhur kütüphanesini ateşe veriyor.

Antiochien'in Patriki Severus'un arkadaşının itiraflarına göre, her ikisi 5. yüzyılda İskenderiyedeki antik ilim adamlarının takibi ve oradaki antik ilim müesseselerinin mahvıyla çalışan hıristiyan yeraltı teşkilatında gençlik yıllarında birfiil vazife görmüşlerdi. Böylece Doğu ve Batı, Roma imparatorluklarında eski antik devrin kültür müesseselerinin mahvı hıristiyan taassubuyla büsbütün körükleniyor. M.S. 529 senesinde Atinadaki antik devir Filozoflar okulu kapatılıyor, 600 senesinde Roma'daki imparator Augustusun tesis ettiği Platin kütüphanesi yakılıyor (33).

Böylece İslâm fethi devrinde İskenderiyedeki kütüphanenin ortadan kalkmış olması imkân dahilinde olduğundan, yok olan bir şeyin Hz. Ömer zamanında yakıldığını kabul etmekte imkânsızdır. (34) İskenderiye'yi zapteden araplar oradakileri mahvetmek yerine,

(32) Hunke, Sigrid. — Allahs Sonne über dem Abendland, Stuttgart, 1967, S. 189.

(33) Hunke, Sigrid. — 1967, S. 198.

(34) Krehl. — 1878, S. 453.

Tıp Tarihçisi BRUNN'un ifadesine göre orada buldukları eski antik ilmi kendileri için benimsemeye çalıştılar (35).

İbni Abi Usaibia (1203 - 1269) nın Uyan al-anba'sında belirtilğine göre sonradan müslüman olan İskenderiyeli hekim, Abd el-Malik b. Abdjar oradaki Tıp tedrisatını müslümanlığın ilk zamanlarında deruhte etmişti (36).

Max Meyerhof (37) İskenderiyedeki bu mektebin, bazı islâm eserlerinde belirtildiği üzere Halife II. Ömer (717 - 720) Antakya'ya, 150 sene sonra oradan Mezopotamyadaki Harran'a taşınmıştı. Bu eserlerde belirtildiği üzere islâm devrinde fetihten 80 sene sonra İskenderiye mektebinin âlimleri kitaplarıyla birlikte Antakya'ya gittiklerine göre, bu kadar kısa zamanda İskenderiyede tekrardan hatırı sayılır bir kütüphane islâm devrinde tesis edilmişti.

Hiristiyanların eski antik medeniyete ve Dine karşı gösterdikleri taassuba mukabil, müslümanların İskenderiyedeki gayri müslümlere karşı gösterdikleri toleranz şayanı dikkattir. İskenderiyeyi alan müslümanlar oradaki hiristiyanların can ve mallarını korumayı taahhüt etmeleri hatta hırstiyan âlimlere hürmet göstermelerine Sigrid Hunke bilhassa işaret etmektedir.

İskenderiyeli hırstiyan hekim Abd el-Malik İbn Abdjar Al-Kinânî'nin islâm devrinde de tıp tahsilini norada yönetimiyle vazifelendirilmesi (38) islâm toleransına, ve ilme verilen kıymete bir delildir.

717 de Omar İbn Abd il-Aziz Halife olunca onun evvelce hizmetinde olan İbn Al-Kinânî İskenderiyedeki Tıp mektebini Antakya ve sonrada Harrân'a götürerek, bu eski antik kültür merkezlerinde Tıp ilminin kökleşmesini sağlamıştı.

İslâmda ilme, kitaba ve kütüphanelere verilen büyük ehemmiyet belgelerle sabittir. Mısırdaki Kahirede Fatimi halifelerden al-Aziz

(35) Von Brunn, W. — 1928, S. 74.

(36) İbn Abi Usaibia. — I. 103.

(37) Max Meyerhof. — Ciba Zeitschr. 1942. S. 2964.

(38) İbn el-Kiftin. — Tarih el-Hukemasında bu hekimden hiç bahsetmesine mukabil çağdaşı İbn Abi Useibia'nın onu bilhassa zikretmesi şayanı hayrettir.

Hamed Wally. — Drei Kapitel aus der Ärztegeschichte des İbn Abi Osaibia, Inaugural - Dissertation, Berlin 1910, S. 37.

billahın tesis ettiği kütüphanede 1.600.000 cilt kitap vardı ki 6500 cildi matematiğe, 18 000 cildi de felsefeye aitti. Sonradan oğlu saltanata geçtiğinde bunun yanına 18 salonlu büyük bir kütüphane daha tesis etmişti. (39).

Hâkim Biemrullah tarafından açılan Dar al-hikme, Aziz billahın akrabasının yaptıklarından başka idi. Bu Dar al-Hikme'de mütercim, Nazır, lugât âlimi hekimler vardı. Oradaki kitaplar 100 000 cildi. (40).

Fatimiler zamanında Trablusşamda 3 milyon cildi havi bir kütüphane tesis edilmmişti. Haçlı orduları Trablusşama girdiklerinde bu küptüphaneyi yaktılar (41).

Yahya bin Halit Bermeki tarafından hind müelliflerinden toplanan kitaplarla, Harun al-Raşidin Ankara, Umurya Rumlarından ele geçirdiği Rumca kitaplarla dolu olan Bağdat kütüphanesine, «Beyt-al Hikma» denirdi.

891 senesinde Bağdad'da umumi kütüphanelerin sayısı yüzün üstündeydi. Maraga'daki Rasathanede Nasıreddin Tusi'nin emrinde 400 000 ciltlik bir kütüphane vardı. (41).

Hâkim bin Nasır devrinde Kurtubada 70 umumî kütüphane vardı. Kurtuba sarayındaki kütüphanede 400 000 cilt eser olduğu zannediliyor. Endülüsi müslümanların elinden alan İspanyollar 1 Milyon cilt kitabı yakarak mahvetmişlerdi. Altınları ve tezyinatından istifade için 5000 Kuran yakılmıştı (43).

Samani hükümdarlarından Nuh bin Mansur'un Buharadaki sarayında muazzam kütüphanesinde eş ve benzeri hiç bir yerde bulunmayan kitaplar vardı. Meşhur İslâm hekimi İbni Sina (980 - 1037) 18 yaşında bu hükümdarı tedâvi ettikten sonra bu kütüphanede çalışmak müsâdesi verildi. Sonradan bir yangın da mahvolan kütüphaneyi, güyâ oradaki kitaplardaki bilgilerden kendinden başka kimsenin istifade etmemesi için İbni Sina'nın yaktığı rivayet edi-

(39) Sigrid, Hunke, 1967, s. 214.

(40) İbni Haldun, s. 19. C. 4.

(41) Uzluk F. N. — Hekimbaşı M. Behçet efendinin kitapları ve islamiyette Bitik sevgisi - Bitik evleri, Türk Tıp Tarihi, c. 1, No. 3. S. 89.

(42) Sigrid, Hunke, 1967, s. 214.

(43) Uzluk, F. N., aynı makale, S. 88.

lirise de aslı yoktur. (44) Aynı şekilde Yunan hekimi Hippokrat'ın da Knidos veya Kos'daki kütüphane ve mabedi bütün kitapları ve arşiv belgelerini (bütün tıbbî bilgilerin kurucusu şanına erişmek için) yaktığı ve onun için Trakyaya kaçtığı rivayet edilir. (45).

Bu son iki misalde Şarkta meşhur iki kütüphanenin yakılmasıyla ilgili efsânelerin çokluğunu gösterir. (46). Bu efsâneler tarihi belgelerle ispat edilmedikçe tarihi hakikat olarak kabul edilmekten uzak kahrılar. Aynı şekilde İskenderiye kütüphanesinin Hz. Ömer zamanında müslümanlar tarafından yakılmasına ait efsâne de, bütün eldeki tarihi delillerle ispatı kabil olmadığından, tarihi hakikat olmaktan uzaktır.

ÖZET

Bilhassa XIX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren batılı ilim adamları tarafından, İskenderiyedeki Muesion ve Kütüphanenin 640/641 senelerinde bu şehrin müslümanlar tarafından fethinde Halife Hazreti Ömer'in emri ile Amr İbn As tarafından yakıtıldığına dair Abd el-Lâtif (1162-1231), İbn el-Kıf'ti (1172-1248) ve Abul Faracın (XIII. yüzy.) eserlerindeki haberin doğru olup olmadığının eleştirildiği görülür.

Antik devrin Tıp ve diğer ilimlerinin merkezi olan İskenderiye'deki Museion ve Kütüphanenin müslümanlar tarafından yakılmadığı bu yazıda isbat edilerek, nihayet İslamiyete ve Şark kültürüne yükletilmek istenilen büyük suçun aslında Hıristiyan Kilisesine ait olduğu gösterilmiştir.

Gerek İbn el-Kıfti de, gerekse Abul Farac'ın XIII. Yüzyılda yazdıkları eserlerinde yakılma hadisesi, Amr İbn As ile İskenderiyeli gramerci Johannes Philiponos arasında geçen bir konuşmadan sonra Hazreti Ömer'in emri üzerine vuku bulduğu şeklinde anlatılır. Bu her iki tarihçinin de düştüğü hata şuradaki, kendi yaşadıkları devirden 500 sene öncekine ait efsaneyi doğru olup olmadığını an-

(44) Sigrid. Hunke. — 1967, S. 214.

(45) M. Neuburger und Pagel, J. — Handbuch der Geschichte der Medizin, Jena, 1902 Bd. I. S. 200.

(46) Böyle diğer iki rivayetten birisi, Hasdrubal'ın karısının Kartacadaki Asklepieion sağlık mabedini yakması (Strabo, III, 14) diğeride Büyük İskenderin İranın o zamanki başşehri İstakri zaptında oradaki kitapları yakıtmasıdır. (Medeniyeti İslâmiye Tarihi, Türkçe 32, S. 247).

lamadan eserlerine almalarıdır. Zira Amr İbn as ile muhaveresi nakledilen Johannes Philoponos; Meyerhof'un da beirttiği üzere Amr İbn As'dan yüzyıl önce yaşamıştır.

Esas mühim olan cihet ise, İskenderiyedeki Museion ve Kütüphanenin, islâm fethinden çok önce ilk defa M.Ö. 47 de Julius Caesar'ın şehri muhasarasında kısmen yanması ve nihayet hıristiyanlığın Romanın resmi dini olarak kabulünden sonra dini taassup nedeni ile M.S. 391 senesinde İskenderiye Patriği Theophilos tarafından ateşe verilerek yakıtılmasıdır.

Böylece Müslümanların İskenderiyeyi zaptettikleri devirden çok önce hıristiyanlar bu antik ilim müesseselerini çoktan imha etmişlerdi.

ZUSAMMENFASSUNG

Die alexandrinische bibliothek wurde nicht von muselmanen verbrannt

Nachrichten über die Verbrennung der Alexandrinischen Bibliothek durch Muselmanen sind in den Werken von Abd el-Latif (1162-1231), Ibn el-Qifti (1172-1248) und Abul Farac (1226-1286) zu finden.

Nach Untersuchungen von namhaften Orientalisten wie L. KREHL(1), BUTLER (2), BRECCIA, FURLANI (3), CASANOVA (4) ist aber die Richtigkeit dieser Nachrichten sehr zweifelhaft. In den Schriften von Ibn el-Qifti und Abul Farac ist die Verbrennung der Alexandrinischen Bibliothek durch «Amr İbn As» auf Wunsch von Khalif Omar İbn al-Khattab in einem Gespräch zwischen «Amr İbn As» und Johannes Philoponos erwäht. Wie von Max MEYERHOF (5) bemerkt wurde, hatte Johannes Philoponos Hundert Jahre früher gelebt. Also war ein Gespräch zwischen Johannes Philoponos und Amr İbn As nicht möglich.

Es ist auch bemerkenswert, dass man in den früheren Geschichtswerken von Beladsûri, und İbn Abd al-Hakam keine Nachricht über die Verbrennung der Alexandrinischen Bibliothek antift, obwohl diese Historiker bis ins Kleinste Detail die Eroberung von Alexandria durch die Muselmanen beschreiben. Auch in den werken Eutychius, der am Anfang des X Jhds. Erzbischof von Alexandria war, und al-Makin findet man keine Angaben über die Verbrennung der Alexandrinischen Bibliothek.

Erstaunlicherweise erwähnt Abul Farac diese Verbrennungssage nicht in seinem Syrisch geschriebenen Hauptwerk Makth-hebnuth zabhne, sondern in der kurzen arabischen Zusammenfassung seines Werkes.

Noch erstaunlicher ist die Tatsache, dass die Alexandrinische Bibliothek schon vor der islamischen Eroberung Alexandrien mehrere Male verbrannt worden war. Schon 47 v. Chr. wurde diese Bibliothek und die dazu gehörende Museion während der Belagerung von Alexandrien durch Julius Caesar verbrannt. Kleopatra soll die verbrannte Bibliothek durch die Beschaffung einiger wertvoller Bücher aus Pergamon ersetzt haben.

Die eigentliche Vernichtung der Alexandrinischen Bibliothek geschah gegen Ende des IV. Jhds. Im Jahre 366 wurde Caesareum in eine Kirche umgewandelt und die dazu gehörende Bibliothek geplündert (33). Im Jahre 391 wurde das berühmte Serapion und seine Bibliothek durch den alexandrinischen Patriarchen, der christlichen Kirche, Theophilus mit Genehmigung des Kaiser Theodosius verbrannt (33), (28).

Als die Muselmanen Alexandria im Jahre 640 - 642 eroberten, existierte die berühmte Bibliothek schon nicht mehr. Wie konnte es also möglich sein, eine nicht existierende Bibliothek zu verbrennen?

Die Muselmanen Versuchten nicht Alexandria zu vernichten, sondern die dort heimisch gewordene Kultur sich anzueignen. Einen Beweis dafür gibt uns Ibn Abi Usaibia in seiner im XIII Jhd. Verfassten Aerztegeschichte in der er hervorhebt *, dass der christliche Arzt Abd ul-Malik Ibn Abdjar al-Kinani nach der Eroberung von Alexandria den dortigen medizinischen Unterricht leitete (36), (37), (38).

Später entstand zurzeit des Fatimidischen Kalifen al-Aziz in Kairo eine grosse Bibliothek, die mit 1.600.000 Bänden doppelt so gross war wie die Alexandrinische Bibliothek. Die von Hakim Biemrullah in Kairo errichtete Dar el-Hikme hatte 100.000 Bücher (40). Die von dem Fatimidischen Khalifen in Trablussham (in Syrien) errichtete Bibliothek hatte 3.000.000 Bände. Diese

* Quellen der Nachrichten über die Klassen der Aerzte, 2 Bde. 1882. Cairo.

riesige Bibliothek wurde während der Kreuzzüge durch die Kreuzfahrer verbrannt (41). Zur islamischen Zeit waren nur in Cordova 70 öffentliche Bibliotheken. Als die Katholischen Könige die Muselmanen endgültig aus Spanien vertrieben hatten, verbrannten sie 1 Million Bände, die sie in dortigen islamischen Bibliotheken vorfanden (43).

Zur Zeit des samanidischen Sultan Nuh bin Mansur (961 - 977) gab es in Buhara eine sehr wertvolle Bibliothek, die aus sehr seltenen Büchern bestand. Als der 18 jährige Wunderarzt Avicenna (Ibn Sina) diesen Herrscher von einer Krankheit geheilt hatte, wurde es ihm gestattet, diese Bibliothek zu benutzen. Später wurde diese Bibliothek verbrannt. Die Verbrennung wird dem Avicenna (Ibn Sina) zur Last gelegt. Er soll diese Tat begangen haben, um sich zum alleinigen Besitzer dieses Wissens ausgeben zu können.

Aus demselben Grund soll der berühmte Arzt Hippokrat in Knidos oder Kos als Custos der dortigen Bibliothek, den Tempel samt allen Archivstücken verbrannt haben, um sich den Ehrenderruhm zu sichern, und soll deshalb zu den thrakischen Edonen geflohen sein (45).

Eine ähnliche Brandstiftung legte Strabon der Frau des Hasdrubal bezüglich des Karthagischen Asklepiostempels zur Last (45). Alexander der Grosse liess wahrscheinlich die Bibliothek in der damaligen iranischen Hauptstadt Istakhr (Persepolis) verbrennen (41).

Die genannten Beispiele zeigen, dass die Sage im Orient über die Verbrennung von berühmten Bibliotheken sehr zahlreich sind, um die Frömmigkeit oder die wissenschaftliche Eitelkeit der berühmten Männer hervorzuheben. Sie dürfen aber nicht als historische Wahrheiten hinbenommen werden, solange sie durch Beweise nicht nachgewiesen werden können.

Da für den Beweis das historische Material nicht ausreicht, bleibt die Nachricht über die Verbrennung der Alexandrinischen Bibliothek durch die Muselmanen eine erfundene Sage, die erst im XIII. Jhd. auftaucht.